

Az 1834-iki erdélyi országgyűlés előestéjén.

(Második és befejező közlemény.)

Április 4-dikén. Bánffy Laczinál¹ tegnap gyűlésünk volt egy a consistorium részére megveendő ház dolgában, melyben püspökünk lakhassék. A tervet Szász Károly² írta, hazánk felszentelt szónoka, ki csak imént tartott emlékbeszédet Kendeffy Adám felett Enyeden a curátorok és ifjúság előtt, melyet épen most olvasék el s melynél szebbet senki is elfeledhetlen barátunk felett nem mondhatott volna, igazabbat sem. Tehát, hogy tegnapi gyűlésünkre visszatérjek, ennek főczélja az volt, hogy aláírást nyissunk egy ház megvételére; heten megkezdtük, lehet, hogy ki fog telni a százötven részvény. — A gubernium csak nem akarja kihirdetni a diaetát, meg nem foghatom az okát, azt mondják, hogy azért nem, mert a regalisták még nincsenek kinevezve, hogy tehát olyan érdemes hazafiak, kik azoknak ki nem neveztetnének, legalább követeknek megválasztathassanak. Bécsi levelek szerint az országgyűlése augustusig is el fog talán haladni. Gondolatom szerint csak két oka lehet elhalasztásának, t. i. vagy a galicziai revolúció, melyről eddig nem sokat tudunk, vagy a gubernium visszairása, hogy még nem ideje, ezt az utolsót gondolom inkább. A guberniumot rosznál egyéb nem várhatja a diaetával, azért mindent elkövet, hogy húzza, halaszsa idejét s ámbár nem volt szokása rendelésekre visszairni, most egy közönséges örömet gerjesztő rescriptumot nem tesz nyilvánossá, de ellene hihetőleg hathatósan vissza is írt. Csak a gondolatja is annak, hogy igen rövid volna a terminus, vétkes gondolat huszonhárom esztendőre terjedt törvénytapodás után.

Április 5-dikén. Wesselényi Miklós itt van, s a mint mondtam, úgy történt, ellene van erősen annak, hogy Ferdinánd főherczeg eleibe menjünk, tele torokkal kiáltott tegnap ellene, azt mondta s igen helyesen, hogy nincs semmi okunk a nagy

¹ Báró Bánffy László 1839-ben hunyt el Pozsonyban, mint országgyűlési követ, az ellenzék nagy fájdmára. *K.*

² Sz. 1798. † 1853.

örömré azért, hogy 23 esztendő után törvényeinket tapodni megszűntek; én részemről míg a diaeta tagja nem leszek, feléje se megyek. Holnap kezdődni fog a plenum consistorium.

Április 9-dikén. Két unalmas consistorialis gyűlés után tegnap egyházi tanácskozásaink félbe szakadtak Ferdinánd főherczeg megérkezésével, kinek még tegnapelőtt estve kellett volna megérkezni, de a kormányiszéki elnök Zentelkére vitte magához hálai, hova az út oly rossz volt, hogy a lovak a sárban maradtak s a főherczeg szekerét ökrökkel vontatták ki, maga pedig egy leterített köpenyegre lépve hágott egy más könnyebb szekérbe által. Bejövetük fényes volt, sok lovas kísérte a főherczeget, kiknek vezére Bethlen Pál volt (vulgo Bajusz Pali), úgy nézett ki ó-magyar öltözetében, mint egy szerencsétlen király. Estve világítva volt a város, sok nép volt, deákok énekeltek, Ferdinánd főherczeg kijött a tornácra. Már nincs egyéb hátra, mint publicaltatása a május 26-dikára meghatározott diaetanak. Ugy hiszem, kevés napok alatt a regalistákat is tudni fogjuk; én sietőleg leútaozom és diaetáig vissza se jövök s akkor is csak úgy, ha regalistának neveznek ki, vagy követnek választatom. Bethlen János vala egyik kísérője vagy eleibe menője Ferdinánd főherczegnek, tőle hallám épen, hogy 26-dik májusra tüzetett ki a diaeta, a másik, a mit hallék, de a melyik hamarabb fog a vármegyékkel közöltetni, az, hogy a revocatio conditionja alatt tüzetik ki a diaeta, így tehát ott vagyunk, a hol voltunk. Ha a vármegyék férfiasan, mint köteleességükben fog állani, elsőbb határozásaiknál megmaradnak, a diaeta ismét el fog haladni, melyért tegnap ablakainkat már ki is világítottuk. Holnap 18-dikán lesz Kolozsvármegyében e tárgyban az első marchális, azt már meg kell várnom minden esetre.

Április 11-dikén. F. hó 9-dikén Bethlen János folytató a előlülést a consistoriumban, melyben Katona Zsigmond¹ helyett generalis curatórnak Kemény Ferencz² választatott meg, enyedi curatórnak szegény Kendeffy helyett Wesselényi Miklós; meg lehetünk elégedve a választással, Kemény azért jó, mert ifjabb Zeyknél³ és Sebes⁴ consillariusoknál s legalább ezentúl nem fogják a vénebb reformatus consillariusok maguknak tulajdonítani ezt az elsőséget, mint eddig tették. Kendeffy helyét is

¹ Berkeszi Katona Zsigmond született 1767. mart. 10-dikén, 1803-ban Kővárvidék főkapitánya lett, 1816-ban főkormányiszéki tanácsos, meghalt 1833. nov. 18-dikán. *K.*

² Kemény Ferencz báró 1838. óta országos elnök, böles államférfi.

³ Zejkfalvi Zeyk Dániel 1804-ben kir. táblai ülnök, később főkormányiszéki tanácsos, mely hivataláról 1835-ben lemondott, mert nem akart az ország törvénytelen állásában tovább szolgálni.

⁴ Sebes Antal főkormányiszéki tanácsos, meghalt 1835-ben.

Wesselényi jól be fogja tölteni, kinél most szabad hazafiúi gyűlések és előrekészületek folynak a közeledő diaetára, mely csakugyan holnap fog publicáltatni.

Április 22-dikén. Jósika Samu¹ írt Wesselényi Miklósnak s felszólította, hogy adja urát, kitől hallotta azon sok rosszat, melyet apjáról közönséges helyeken tele torokkal beszélt. Ez magában megengedhető fiúi érzés. — — — — —

Az 1811-beli diaetale protocollumból kijegyezve 31 regalistát számláltam olyant, kik most is élnek és kapni fognak regalist, de ezek olyanok, hogy fele se fog megjelenni s ha mégis megjelenének, köszönet benne nem lesz, mert vén és nem mostani szellemű emberek. Ezeknek tegnapi postával már megküldettek regalisaik, az ujakból még semmit se tudunk. Az a hír, hogy csak ötvenen fognak meghivatni s ezek bizonyára nem az oppositionisták közül lesznek, minden ettől és a követek választásától függ. Jövő pénteken itt Kolozsvárt lesz a követválasztó gyűlés.

Április 13-dikán. Az 1809-dik diaetale protocollumból nyilván kitetszik, hogy a kir. rescriptumban az kívántatik, hogy a statuum praesidensi hivatalra előlegesen menjen fel a K.- és R.-tól a választásról való híradás, ez most is keresztül vihető, t. i. az, hogy ne egyszerre történjenek a választások, hanem egymásután, előbb a statuum praeses és itélő-mesterek választásának meg, mint az ország gyűlése legszükségesebb személyei, azután kerüljön a sör a gubernatorra, a kincstartóra, a kancellárookra stb. Ugyanezen protocollumokból az is kitetszik, hogy előbb a gyalog insurgensek is dolmányt viseltek, de azután jobbnak tartották őket frakkokba bujztatni és a csákón levő kéksárga rózsza és ugyanolyan színű porte-épée helyett a fekete-sárgát behozni. Wass Gyuri sógorom azt mondja, hogy Damokos József² májor javallatjára történt ez, ki mai napig sántikál megölt lábával. A székely, ha nótába esik, jószágát a fiscus el nem foglalhatja, hanem szomszédja örökli, ha atyafia nincs, l. az 1809-diki prot. 76-dik lapján. A székely nemzet azt kívánta, hogy mivel régiebb időkben a székely nemzetnek külön kapitánya volt, most is azon hivatal állíttassék helyre.³ A szászok pedig azt kívánták, hogy nemzeti ispányuk a maga generalisi rangjában a had fennállása alatt megtartassék. Az utóbbiak kívánsága helybe hagyatott, az elsőké úgy módosított, hogy

¹ Később Erdélyország nagyvezír kancellárja. K.

² Alsó-csernátoni báró Damokos József.

³ „Maior exercitus“ egy 1324-diki okmányban; a „capitaneus exercitus“ 1448-ban fordul elő először, l. Connert János „A székelyek intézményei“ (Kolozsvárt, 1901.) a 33. l.

megeserélve az országos generalisok magyarok, vagy székelyek legyenek (az 1809-diki protocollum 92. lapján). Ma Jósikánál Ferdinánd főherczeg tiszteletére tánczos társaság lesz, de azt gondolom, hogy nem sokan fognak a civilis statusból ott megjelenni.

Április 14-dikén. Ma megint havaz, a tegnapi legszebb idő után. Jósikánál katonai bál volt, kevesen voltak a civilis statusból, de az itt levő 90 katonatiszt közül legalább hatvan jelent meg. A Főherczeg Teleki Jankónéval töltötte idejét.¹ Veérnében is gyönyörködött, kit nem tudtak semmiképen ott-hon tartani. — A diaetát hirdető gubernialis levél *electio* helyett *candidatio*-t mond, holott *electio* a törvényes kitétel, azonban már az 1809-diki protocollumban is a statusok restauráló jusokat megeserélve hol *candidatio*-nak, hol *electio*-nak nevezik.

Április 15-dikén. Az 1809-diki jegyzőkönyvből következőnek folytatólag magam kijegyzései eképen: a tyrók (ujoncok) dolgát a 13-dik ülés nagyon felvilágosítja, utaltatik ugyanis a 139-dik lapon az 1751-dikbeli 5-dik törvényezikkelyre, mely így kezdődik: *Cum alioquin vetitum sit, ne quispiam incitus ad militiam adigatur* stb. — A diaeta folytatában olyan propositiók, melyek a meghívó levélben kijegyezve nincsenek, elé nem vétethetnek, minthogy a megyék követei azok iránt utasításokat nem vettek. A 158-dik lapján az érintett jegyzőkönyvnek e tárgyban a K. és Rendek citálják a Comp. 2. k. 2. tit. 3-dik articulusát. Gubernator Bánffy György affidatoriuma arról, hogy a *primipilus*² és *pixidarius*³ adófizető atyafiak addig is, míg a tervbe vett articulusok confirmáltatnának, az adó alól menté tétetnek, látható a 175-dik lapján az 1809-dikbeli jegyzőkönyvnek, az articuli projectumok pedig az előtte való lapon következőleg:

1-ső. *De Exemptione a contributione huiusque connexis oneribus Armalistarum et unius sessionis nobilium.*

2-dik. *De Exemptione Siculorum primorum tenuioris facultatis, primipilorum item et pixidariorum a contributione, connexisque oneribus, eorundemque ad statum legalem et diplomaticum facta repositione.*

Bab János püspök az Insurrectionnak fundusban a clerusa részéről 37676 frtot, maga részéről pedig 20000 frtot adott, l. a 177-dik lapon. A Fogaras vidéki követek a vármegye követei sorába vétetnek, l. az 1809-diki jegyzőköny 185-dik lapján. —

¹ Gróf Teleki Jánosné szül. gróf Mikes Erzsébet, b. e. koltói gróf Teleki Sándor ezredes nagymíveltségű anyja. K.

² Lófő székely.

³ A német *Büchse*-ből képezve, „puskás“ gyalog katona.

Az 1693-diki gubernatori instructio április 29-dikéről megengedi, hogy nagy szükség idejében a gubernator insurrectiot maga fejből hirdessen, l. a 189-dik lapon.

Április 16-dikán. Almomban Kornis Misi barátommal egy deputatióban voltam és vele jöttem be éjjel a Torda-kapun, a piaristák temploma és klastroma kivilágítva, a mit neki mutattam, csakhamar ezután körülnézvén magamat, sehol se kaptam Misit és ebből félálmosan azt magyaráztam magamnak, hogy a diaetára be fog jönni és itt meg fog halni. Isten őrizze és tartsa meg hazánknak! Jó ember és gubernialis ember, én reá szószalok (így).¹

Április 17-dikén. Belső-Szolnok vármegye és Szék városa követjeit a diaetára megválasztatta, az Vér Farkast és Torma Józsefet, ez ifj. Bánffy Jánost.² Ha mindenütt így választanak, meglehetünk elégedve. Regalisták még nincsenek.

Április 19-dikén. Az eddig megejtett követválasztó gyűlések a legszebb reményeket keltik hazafiúi szíveinkben. Ma Kolozsmegye Bethlen Jánost és Nemes Józsefet³ választotta. Bethlen igen érzékenyen köszönte meg az iránta való közbizalomnak megnyilatkozását; sok könyező szemet láttam köszönő szavainak hatása alatt, azért nem szégyelem én is ide írni, hogy magam is könyeztem. Jövel diaeta és olyan, a milyet kívánok a magyar nemzet dicsőségére és előmenetelére!

Április 21-dikén. Ma bevégeződött a kolozsvármegyei közgyűlés, melyen a kiküldött követek Kemény Domokos és Zeyk József Bécsből haza érkezvén, a hol a februariusi szomorú történetet a maga valóságában Ő Felségének feljelentették, arról a gyűlésnek referáltak. Urunk, a mit csak privatim hallhatánk követeinktől, előadásukra azt mondta: *Solten meine Soldaten gefehlt haben, so werde ich sie strafen lassen.* — — Sombori,⁴ Karacsai⁵ főbíráknak, Rettegi és Berzenzei viczeispánoknak

¹ Gróf Kornis Mihály es. kir. kamarás, erdélyi kincstári tanácsos, a m. tud. Akadémia igazgató tagja, született 1796-ban Uzdesen, meghalt 1835. nov. 27-dikén. 1822-ben Olasz- és Görögországban utazott s utazásáról több cikket is írt s adott közre az erdélyi lapokban. K.

² E három jeles férfiú közül Torma József a tudományok terén, Veér Farkas mint szónok és politikus s báró Bánffy János sok oldalú miveltségénél fogva s mint jeles gazda tüntek ki; utóbbi több gazdasági cikkk s két gazdasági munka szerzője, de egyszersmind Homérnek is kiváló ismerője, meghalt 1873 decemberében.

³ Százados.

⁴ Talán Magyar-nagy-zsombori Zsombori Elek.

⁵ Gróf Karacsai Sándor előbb kolozsmegyei alispán, majd főbíró lett s mint ilyen, katonai cziméről lemondott. 1834-ben — írja Kővári László „Erdély nevezetesebb családjai“ cz. munkájában — az ellenzékkel ő is leköszönt szolgálatáról.

feleskettettek, a főnotárius Ujvári lett, ki meglehetősen ír, de énekelve beszél.

Április 23-dikán. Ma én is a comissio előtt voltam, mely civilisták és katonák közül elegyítve a februariusi katonai excessust vizsgálja, praesese Brukental,¹ a többi Pidol generalis, Hausegger oberstlieutenant, Kozma kapitány és még egy tisztt, kit nem ismerek, consiliarius Hollaki és Kemény Ferencz, meg Szentkirályi senator, kinek szép és szépen éneklő leánya vagyon. Mondani valómat hamar végeztem, azzal eljöttem; gondolom, sokan mások is azt mondták, a mit én és mégis aligha lesz olyan elégtétel, a milyent kívánnak. Megvállik. — Bethlen Imre meghalt, egy Nagyméltósággal kevesebb a diaetán. Isten bocsássa meg sok gyengeségét, hibáit — — —, az ország nem veszített semmit halálával.²

Április 24-dikén. — — — — F. hó 29-dikén Körösbányán kell lennem követválasztáson, főispánunk Kozma,³ kivel épen beszélék, jó marchalissal biztat.

M.-Németi, Május 2-dikán. Megjártam a zarándi marchaliszketet, hol követeknek Brádi János és Kozma Dénes⁴ választattak. Kún Gothardot⁵ szerettem volna és magamat, megvallom, de nem teheténk róla, a factio mint mindenütt itt is kijátsza bennünket, csak attól félek, hogy mindenből kimaradva, majd részt sem vehetek az ország gyűléséből, mert, hogy regalista legyek, arra nincs kilátásom, inkább hiszem, hogy azok közé tartozom, kik azoknak sorából kitoröltettek, a congregatio fogta megtiltani azt is, hogy követnek választassam. Torda vármegye Torotzkai Miklóst⁶ választá egyik követének, tehát se nem Kemény Domokost, mint közönségesen remélték, se Teleki Miklóst,⁷ kitől féltették. Toroczkai — — — — — jó követ lesz. — — — — —
 Úgy hiszem sok követünknek lesz szüksége urticatióra (csihányozás lethargia ellen).

¹ Báró Brukenthal József, mint fennebb láttuk. K.

² Gróf Bethlen Imre főispán, es. kir. kamarás, első titk. tanácsos s a szt. István kis keresztose. Munkája „II. Rákóczy György ideje.“ (Nagyenyed, 1829).

³ Kézdi-szentléleki Kozma Pál, † 1853.

⁴ Kézdi-szentléleki Kozma Dénes Zarándmegye hivatalaiban tölté fiatalabb éveit, 1834-től fogva országgyűlési követ, a szabadságharcz után Bécsben a legfelsőbb semmisítő törvényszéknél előadó.

⁵ Gróf Kún Kocsárd a nagyérdemű hazafi, Hunyadmegyének két ízben főispánja, fejedelmi alapítványaival tette halhatatlanná emlékét. Meghalt 1896-ban.

⁶ Gróf Toroczkai Miklós köztisztviselőben állott hazafi, darab ideig Tordamegye főispánja volt.

⁷ Gróf Teleki Miklós királyi táblai ülnök volt, a 60-as évek közepe felé az erdélyi korlátnoktság tanácsosa s udvari tanácsos.

Május 3-dikán. Megkináltattam a Hátszeg városi követ-séggel, melyet két *conditio* mellett fel is vállalok, t. i. ha az *instructio liberalis* és jó lesz, másodszer, ha a *communitas* választ, mert úgy tudom, hogy az *chirurgusok*at Wotschot megválasztván, őtet megbizta arra, hogy követtársát ő válassza meg kedve szerint; én egy ilyen általa megválasztott követ nem akarok lenni.

Május 5-dikén. Múlt éjjel generalis Marmont halt Dóván aegyptomi útjában itt keresztül menve. — — — — —

Május 6-dikán. — — — — Ad vocem fáultetés igen hasznos volna Erdélynek szegényebb vidékeiben a cseresznyefa ültetése, *azért is*, mert vadabb helyeken is megerem, *azért is*, mert jókor érik, és éppen akkor, mikor legnagyobb a gabona szűke, t. i. aratás előtt, és sok pénzt csinálhat szükségai pótlására a szegény ember, végre azért is, mert ritkán csal, mindég terem. Gyümölcsből Zaránd vármegye sok pénzt csinál. — — — —

Május 7-dikén. Gothárd napján szokták a dinnyemagot elvetni, tanultam tegnap sógorom Wass Györgytől, ki nálam halt az éjjel, ma elment a dobokai követválasztásra. Kemény Dénes¹ kimaradt Alsó-Fejérbén, Kemény Domokos lett helyébe követ; Fejérvármegyében nem *juste millieux*, oda ultra kell, pedig Domokos az első. — — — — —

Ha tagja nem leszek a diatának, mi alkalmasint úgy is lesz, egy diaetalis ujságot fogok hetenként írni ezen titulus alatt a *Független* és abban kimélet nélkül magam expectorálni. — — — Epen most kapék Kolozsvárról két levelet, melyekben írják, hogy regalistának ki nem neveztettem. Sok olyan közé, mint a milyenek az országgyűlésbe kerültek a haza megrontására, valóban nem is vágyom, sőt örvendek, hogy kimaradtam; úgy hallom, hogy Wesselényi is kimaradt, nélküle mit fog érni az egész országgyűlés!

Május 9-dikén. Ma van a hunyadvármegyei követválasztás Déván, melyre Dósát küldtem el személyesennek. Olyan helyre, hol semmi jót (ez idő szerint) kivinni nem lehet, hol rég tudva van, hogy kik lesznek a követek, hogy rossz lesz az *instructio*, hol csupán csak komoedia a marchalis szék tartása, oda nem fárasztom magam. Alig várom, hogy Kolozsvárt lássam magam és a *Független*-t megindítsam, ha t. i. tervem elsül.

Május 10. és 11-dikén. — — — — —
Még egy hetem van itt tölteni való, asztán megyek be Kolozsvárra, látni mit csinálnak az egybegyűlt rendek. Eléggé fájdalmas reám nézve, hogy részt nem vehetek az ország gyűlésében,

¹ Báró Kemény Dénes Erdély utolsó országgyűlésein ellenzéki vezérszónok, Alsó-Fejérmegye követe; mint államtitkár hunyt el Budán a várban 1849-ben s Budán van eltemetve. K.

de nem tehetek róla. Regalistának nem választattam, holott a reformatus Gyulai ágon egyedül vagyok, és követnek sem, azért egyéb nem marad hátra, hanem a *Független*-t fogom redigálni, melynek mindjárt meg is próbálom az Előljáróját megírni. *Független* nem tagja az ország gyűlésének, de mind azt, a mit mondott volna, ha tagja leszen, habár csak azon keveseknek, kik azt olvassondják, bátran fogja kinyilatkoztatni, mert tagja jó, rossz sorsában szeretett hazájának. *Független* hivatalra nem vágyik, sem fényre, csábító értékre, hiúság sem bántja. Ha a törvényhozásba befolyó barátjai azt, mit maga ohajt kifejezik, keresztül viszik, elég lesz téve forró ohajtásának, mely kirekesztőleg hazája boldogságán alapúl. *Független* végre, mennyire közepszerű tehetőségei engedik, a közvélemény tollát fogja vinni és félelemből soha, legfeljebb kéntelenségből fogja azt letenni, kimélve senki se lesz, édig magasra a tántoríthatlan, átokkal sújtva az áruló, buzdítva a jóakaró (szándék), az igyekező, sajnálva a tétovázó. Ilyen lesz az előljáró, mennél rövidebb, valamint a tárgyak is röviden elé adva és inkább csak az érdeklőbbek.

Mikor nagy a veszély, a gyávák futnak, a bátrak megállnak, s akár győznek, akár letiportatnak, dicsőségük egyforma, élni nem szükséges, a halál (előbb-utóbb) elkövetkezik, de szükséges meghalni, ha ez által a gyalázattól szabadulnunk lehet. Ne hagyjuk el hazánkat, ne hagyjuk el constitutionkat, megesküdt törvényes királyunkat, le mindazokkal, kik ezek ellen árulók, színlelők, hitegetők. Egyenes út mindenben. — — — — —

A *Független* a kavieskő historiáját is el fogja beszélni, mely igen alkalmazható mostani környülményeinkre. A kik mindenre igent mondanak, azon mimosákból összehajló spalierokhoz hasonlítanak, a melyek a mellettük elmenők előtt meghajolnak.

Május 13-dikán. Még tizenhárom nap és diatánk kezdődik. Követeink jók, köztük vannak, ha Wesselényi Miklóst is megválasztják, nevezetesebb közgyűlési szónokaink, fájdalom! kevés számmal vannak. Megválnak, hogy ezek közül is hányan fognak a síkon megállni, a regalisták rosszak, igen keveseket kivéve, s ha votumra kerül a dolog, mindennek vége, mert több a rossz, mint a jó szó. A zarándi követ, Kozma Dénes a helyett, hogy diaetára készülne, elment Pestre, magának czifra magyar köntöst venni és Bécsbe, talán kocsit venni. A permanens deputatiohoz tartozom Kún Gothárdal és Wassal, de úgy visszahívjuk, hogy jobban se kell, ha nem felel meg hivatásának. — — — — — Hunyadvármegye egyházi, magyarul nem tudó nemesei hiába mondták *nu trebuj diaeta*, mert adott az Isten, de nem tudom, lesz-e köszönet benne.

Máj. 14-dikén. 25 gradus meleg vala, hol van még a kiállhatatlan Canicula.

Máj. 15-dikén. A „Magyar Kurir“ *Sokféle* cím alatt jövő toldaléka már több postával kimaradt, melynek inkább korhelység lesz az oka, mint az, hogy betiltották volna, mert valóban a szegény Kurir eféle hibába még soha sem incurrált, sőt lehet antiliberalis újságnak nevezni. En csak szegény Mártonért¹ tartom, kinek sokak érdemei s kit személyesen pártfogolok, csak újságíró nem, kenyeret pedig neki az ad. Menthető annyiban, hogy nem szabad egyéb kútfőkből merítenie, mint a ministerialis „Beobachter“-ből és a nagy tömegű, kevés velejű „Wiener Zeitung“-ból. Az országgyűlés május 26-dikán fog megkezdődni. Azoknak nevei, kik magokat (hittem szerint) leginkább ki fogják jelelni:

Wesselényi Miklós, udvarhelyszéki követ.

Bánffy László, krasznavármegyei administrator.

Teleki Domokos, küküllővármegyei követ.

Kemény Dénes, alsó-fejérvármegyei követ.

Haller István, belsőszolnokvármegyei főispán.

Degenfeld Ottó, középszolnokvármegyei főispán.

Szász Károly, Vízakna városának követe.

Bethlen János, királyi hivatalos, elébb követ.

Bethlen Domokos, kolozsvármegyei követ B. János helyett.

Veér Farkas, b.-szolnoki követ.

Kemény József, alsófejéri követ.

Kemény Ignác, királyi hivatalos stb. — — — — —

Fejedelmi, gubernatori instructio útmutatásúl, de kötelező erővel nem szolgálhat mostaniakra, mert azok személyekhez voltak kötve; környülállás szerint kell az instructioknak is változni.

Május 29-dikén Kolozsvárt. Kolozsvárra május 20-dikán érkeztem és azolta folynak a nemzeti gyűlések; tegnap volt az első országos gyűlés, mely csak két órát tartott, nem akarván a rendek elfogadni a guberniumtól küldött elnököt, gr. Nemes Adámot,² ki is minekutána többszöri felszólításra kinyilatkoztatta, hogy nem mint gubernialis küldött, hanem mint a rendektől választott elnök kívánja székét elfoglalni, mert mielőtt még az országos teremben megjelent volna, csakugyan elnökké választatott. Székét alig foglalta el, a kir. commissariustól rendelést vett, hogy székéből keljen ki, mert nem másképp, csak mint gubernialis küldött praesidioma alatt veheti kezdetét a diaeta. Erre székét elhagyta. A megyék követei nyomban kinyilatkoztatták, hogy inkább kívánnak eloszolni, mint törvénytelen

¹ Márton József szül. 1771. márcz. 2-dikán, Bécsben tanította a magyar nyelvet s magyar nyelvtant, szótárt s olvasókönyvet adott ki, † 1840 jul. 26-dikán Bécsben. *K.*

² Kincstárnok, meghalt 1835-ben.

elnök alatt az ország gyűlését megkezdeni. Kemény Dénes, Wesselényi Miklós, Huszár Károly¹ megindítólag beszéltek, tört és elérzékenyedett hangon, Kemény Dénes szinte sirva, de azok a hazaszeretethől származott könyvek voltak, melyek az egész közönséget hasonló könyvekre fakasztották. Eljenek a jó hazafiak, de veszszenek a roszak. — — — — —

Istennek hála! utóbbiak kevesebb számmal vannak, mint az előbbiek, ide nem érve a guberniumot, mely még nem jelent meg. Nopesát² a tabulae praesest nem hallgatták ki, többszöri beszélni vágyása mellett is — — — — —

A tegnapelőtti székely gyűlésen Wesselényi Miklós igen szépen viselte magát, súlyos argumentumokkal meggyőzte a sokkal nagyobb számú *Ballaistákat*, kik a publicitás és egyesülés ellenségei, azon vannak, hogy a három nemzet külön és nem együtt tartsa úgynevezett nemzeti gyűléseit, de már keresztül ment, a minék igen jó befolyása lesz, hogy együtt tartsa a három nemzet gyűléseit. Ilyen gyűlések tartattak már többek a fegyverteremben, a vármegye házánál, a lóiskolában, a templomban, még pedig azért, mert gróf Lázár László³ helyettes kancellár az ország kulesát, a nemzet tulajdonát, a végre, hogy az országos teremben tartassanak a nemzeti gyűlések, által adni nem akarta.

Junius első napján. A tegnapelőtti nemzeti gyűlésben, mely az ország házában tartatott, szép erkölcsi erőt fejtettek ki a követek, sok hivatalos, magukat az előbbi határozás mellett kinyilatkoztatva, t. i. hogy csak választott elnököt, de küldöttet el nem fogadnak. A hivatalosok (nagy része) ebben a követekhez esatolta magát, így a szászok is. Adja Isten! hogy ez a szép egyetértés megmaradjon nevezetes kérdésekben is, mint ez volt. Schreiber Szebenzék követe azt mondta, hogy a magyarok azolta kapcsolják inkább a szászokat magok közé, miolta boglárjaikat mellükön hordozzák; tudva van, hogy ezen szász régiségek most nagy divatban vannak⁴ és a magyar öltözeteken elkerülhetlenek, Schreiber szerint tehát talismánok, melyek a szászokat a magyarokhoz kapcsolják. Ugyanez a Schreiber egyszer azt mondta, hogy a magyar és a szász közt az a különbség,

¹ Báró Huszár Károly.

² Báró Nopesa Elek Hunyadmegye főispánja, 1834-ben országos elnök, 1837-ben udv. kancellár. Nagy eszű államférfi, fényes tehetség.

³ 1806-ban számfeletti táblai ülnök, 1818-ban főkormányzszéki titkár, majd tanácsos, 1828-ban tartományi kancellár, 1848-ban belső titkos tanácsos.

⁴ A boglárokat a magyarok nem a szászoktól kapták, hiszen azok a régi sirleletek közt is előfordúlnak esüngőkkel és pitykével együtt, így a pilini ősmagyar sirmezőn, a verebi pogány sirban. A magyar ornamentikának igen szép példányait mutatják ezen ősrégi boglárók. Igaz, az erdélyi szász ötvösök remekeltek ezek készítésében.

hogy első nagyatyjáról maradt pereit hagyja unokáira, utóbbi pedig köntöseit. — — — — Országgyűlési tudósítások megindulván, inkább olyan dolgokat fogok feljegyezni, melyek országgyűlésén kívül történnek, de még is érdekesekek, ilyen p. o. hogy Ferdinánd főherceget körülvették a factionisták — — — —, kik jelentés nélkül bemehetnek hozzá, míg a jó hazafiaknak kamarástól kamaráshoz kell járniok, míg színe elébe kerülhetnek. Roszúl lévén informálva, természetesen lassan kell a dolgoknak folynia. Az elnöki kérdésben kurir ment Bécsbe, addig tehát bajos gyűlést várni, míg az vissza nem jön; az ország gyűlése egy kézirat nyomán Ferdinand főherceg által prorogálva is van. Csak nemzeti gyűlések folynak, de azoknak igen nagy a befolyásuk, a közvélemény a jobb részszel tart s a regalisták is javúlnak.

Jun. 4-dikén. Mi lesz ebből? Ferdinánd főherceg nem akar semmit engedni, a rendek nem engedhetnek, a Felsőg engedhet még, de ha az sem enged, a diaeta születése előtt szűnik meg. Felírások készültek a Felsőghez és Magyarországnak egybegyűlt rendeihez, melyek holnap fel fognak olvastatni. —

Jun. 5-dikén. Diaetánknak folyni kellenék, semmi se történik. Délután nemzetgyűlés lesz, még nem lehet tudni hol, azt beszélük, hogy megint pajtában, azaz lóiskolában lesz; minden arra megy ki, hogy üssön ki a revolutio, provocatio provocatoria.

Jun. 10-dikén. Tegnap vala ünnepélyes elutazásuk az ország háza udvarából, az egyben gyűlt nemzetek áldásai kísérik a Bécsbe s Pozsonyba menő követeket Kemény Józsefet¹ és Veér Farkast. Első viszi a nemzetek felírását, mely szerint a királyi biztos a maga körén túllépve, erőszakos lépéseket kívánt tenni, t. i. egy nem existáló főkormányszéktől küldött elnökkel törvénytelen módon akarta az ország gyűlését megnyitvatni. Az ország rendei ezt előre meghallván, abban is praeventialni s kedvébe akartak járni a Főhercegnek, hogy gr. Nemes Adámot, még minekelőtte elküldték volna, kikiáltva megválasztották. De az sem volt elég a factionistáknak, ők feltétel és kivétel nélkül akarták elfogadva látni az általuk küldött elnököt, hogy így első győzelmük után annál inkább tapodhassák szegény nemzetünket. Ez iránt viszen tehát egyenesen Ó Felsőgéhez Kemény József egy repraesentatiót. Veér Farkas pedig a pozsonyi egybesereglett magyarországi rendekhez egy felszólítást viszen, mely szerint pártfogásukba ajánlják magukat az

¹ A nagyérdemű tudós gróf Kemény József, kitünő történész, okmány nyomozó, könyv- és okmánygyűjtő, a m. tud. Akadémia t. t., † 1855. szept. 12-dikén. K.

erdélyi atyafi testvér rendek. A magyarok Istene hordozza őket és hozza visza vigasztaló jó válaszszal! Egyébiránt azt kezdik rebesgetni, hogy holnapután kinyitatták az ország gyűlése, ekkor barátaink már Bécs és Pozsony körül lesznek.

Jun. 13-dikán. A dieta csak nem akar kezdődni, a nemzeti gyűlések is erőltetve folynak; sok szép beszédet lehetett hallani, eddig még igen csekély tárgyakban. Andrásfalvára¹ teszek egy kis excursiót e napokban, hol már igen rég nem voltam, hol elfelejthetlen szüleim feküsznek.

Junius 14-dikén. Tegnap Főherczeg Ferdinánd kir. biztos-tól egy nota jött a guberniumhoz, melyben a köz nemzeti gyűléseket betiltja, ebben örömet megegyezve ki is bocsátotta a gubernium a rendelkezéseket a főtisztekhez, de azok a szászokat kivéve ignorálták az egész dolgot, úgy annyira, hogy a mai nemzeti közgyűlésre majd mind megjelentek, szász követ egy sem, és megint a gyűlést azzal vesztegették, hogy őket meghívják-é vagy nem. Nem érdemlik meg a szászok, hogy őket újabb felszólításra méltassák, a mi nagy bajjal meg is történt, de szinte két nevezetes követnek, t. i. Wesselényi és Szász Károlynak egybeveszésével. Szász azt mondta, hogy a köz nemzeti gyűlések mellett legyenek partialis régi szokású nemzeti gyűlések is, holott a most behozott közös nemzeti gyűlések épen azoknak eltörlését czélozzák. Wesselényi azt fejtegette, hogy miért különözés, ott hol egységre van szükség s hogy nem tiszta azon javallatnak czélja, mely a köz nemzeti gyűléseket gyengíti. Kemény Domokos ezt felfogta és sértésnek vette, így Szász Károly is, kit tulajdonképen illetett a dolog, mint javallót. Wesselényi nyomban igen helyesen megmagyarázta, hogy nem a javallót, hanem a javallatot támadta, a javallónak lehet jó szándéka, javallatának azonban rossz következése lehet, lehet néha rossz szándék jó következéssel, ő Szászra az elsőt alkalmaztatja s ezzel a gyűlésnek vége lett, de a két követ nem szólott egymáshoz. Nem az első s nem az utolsó egybekapások volt ő nekik ez, mind ketten szeretnek bőven beszélni, nincsenek mindenben egyértelemben s ebből sok késedelem származik. Szász Károlyról nem merek még ítéletet mondani, esze rengeteg, előadása igen tanító; az olyan beszédről, mint az övé, mondta volna Quintilianus, a mit Liviusról mondott, hogy *lactea ubertasa* van, de sokat *juste-millieux*-skedik.² Teleki Domokos ma igen szépen beszélt a nemzeti gyűlések mellett, sok meg-lépő kitételrel.

¹ Oláh-Andrásfalva (Andresdorf, Szeesel) kis község Udvarhelyme-gyében.

² Ez Szász Károlynak igen sokszor inkább dicséretére szolgált.

Jun. 15-dikén. Schreiber Szebenszék követe, azt mondta, hogy ő nem harmincezer embernek a képviselője, ő a Főherceg kivánságára választott követ; úgy is van, mert fia már meg volt választva, a mikor Ferdinánd ő Fensége olyan parancsot bocsátott ki, miszerint új követválasztás legyen és az ifjú liberalis Schreiber helyett annak atyja választassék.¹ — — — Már most az hallatik, hogy csak novemberben fogna a diaeta felnyilni, addig eloszlatnék. — — —

Jun. 16-dikán. Tegnap az újból kiigazított és Wesselényi Miklóstól kibérelt Redout-teremben a ref. templom számára tánczos multság volt, de nem sokan voltak, táncz kevés, hévség nagy. Ma Wesselényi Istvánéknál fog társaság lenni.

Jun. 17-dikén. — — — — Bécsből kurir érkezett, az innen elutazott Mitrovszki jött vissza, még nem tudjuk, mit hozott.

Jun. 18-dikán. Tehát holnap folytatatik az ország gyűlése, a kurir azt a rendelést hozta ő Felségétől, hogy gr. Nemest mint az ország rendeitől választott elnököt megerősíti és felhatalmazza az ország gyűlésének folytatására addig, míg törvényes *statuum praesidens* választatnék. Igen jó, ezt nem várták a factionisták.“

Az itt közzé tett napló lapjaiból látjuk, hogy az 1834-iki országgyűlést mily nagyfokú ingerültség előzte meg, hogy ezen ingerültségnek tüzét a félreértések minden oldalról és a bizalmatlanság is mennyire élesztették. A meggyőződések nem tartottak eléggé tiszteletben, az ellenvéleményt üldözték, a viták elmérgesedtek. Mind ez *augurium triste* s az ilyen előjelek után a higgadtan szemlélők előtt a megnyíló országgyűlés békés és eredményes folyamatához biztató remények nem fűződhetek. „Jó vég köti a munka koszorúját“, de hogy az meglehessen, jó kezdés kell. Azonban a hazaszeretet szép tiszta lángját szemlélteti ez az országgyűlés is.

¹ Ez nem történhetett így.